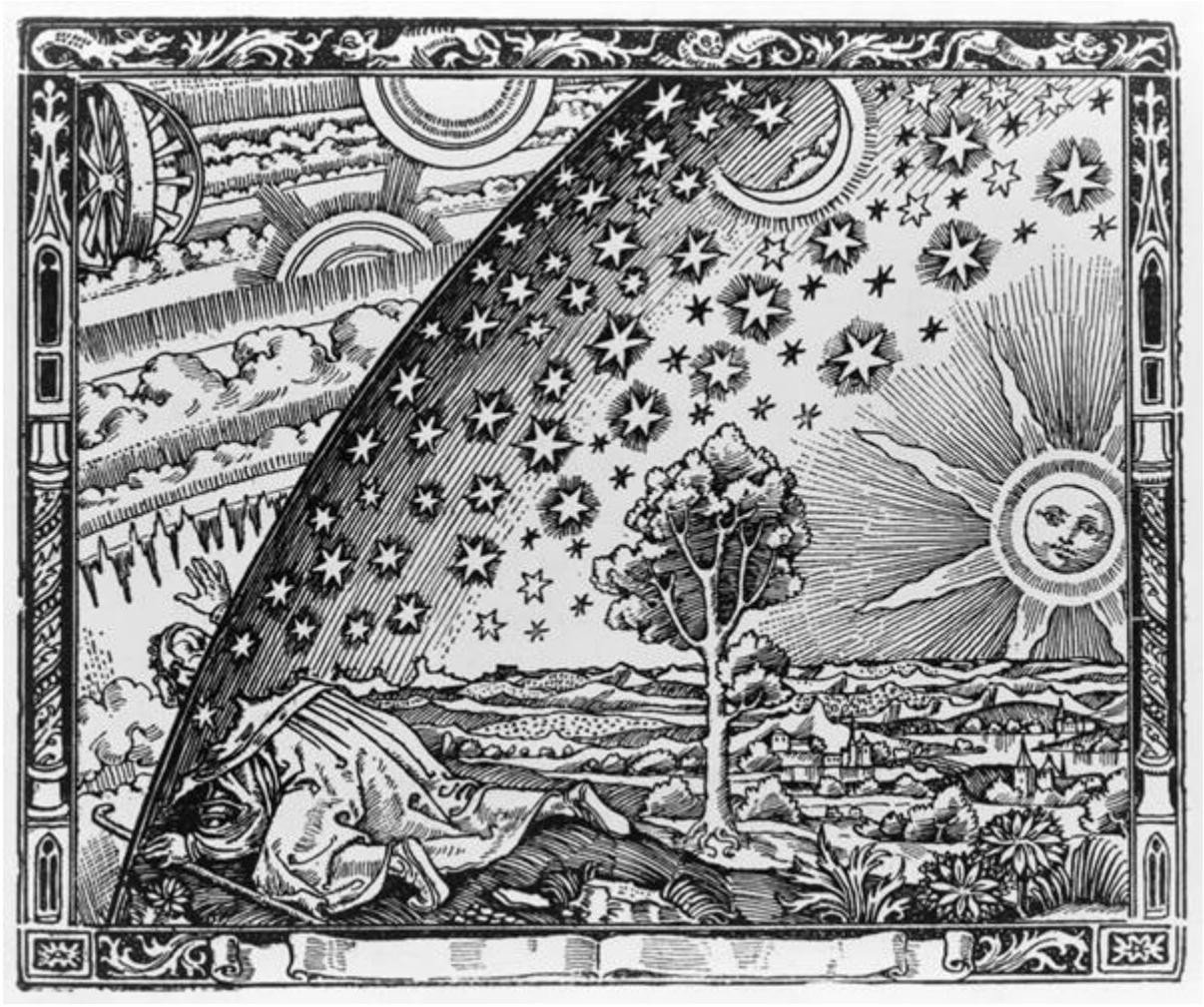
03 2025

Ne, to nisu ponavljači!

Dvije slatke iluzije i jedna gorka istina studentskih protesta u Srbiji.

Boris Buden

Flamarionov drvorez; Autor: Nicolas Camille Flammarion

Slavni *Flammarionov drvorez*, ikonički prikaz svijeta na pragu renesanse, ilustrira nadrealnu scenu: dospjevši na kraj svijeta – mjesto na kojem nebeski svod dodiruje ravnu zemaljsku ploču – mladi čovjek, vjerojatno hodočasnik, proturio je glavu kroz opnu neba i zagledao se u … ne znamo što.

Brojni tumači simboličkog značenja ove ilustracije, nastale najvjerojatnije tek u 19 stoljeću, nisu pronašli nikakvo objašnjenje za ono što je taj lik ugledao s onu stranu poznatoga svijeta. Neki su u nejasnim konturama vidjeli sliku boga, drugi su tu prepoznali uređaje svemirskog mehanizma, a treći, slikovni prikaz Aristotelovog Nepokrenutog pokretača.

Ono međutim, što je na toj ilustraciji očigledno i oko čega nema spora, je njezina prava i jedina tema, moment razotkrivanja onog još neviđenog, odnosno ushićenje koje prati taj čin i koje promatrač te scene dijeli s njezinim protagonistom, likom čovjeka koji se usudio glavom probiti horizont postojećeg. Sve ostalo je drugorazredno – kič banalne stvarnosti.

U svom simboličkom značenju, ovaj stari Flammarionov drvorez govori nam više o studentskim protestima u Srbiji no svi današnji mediji zajedno, bilo socijalni bilo asocijalni. Napaljeni na spektakl, kao pubertetlije na *porn-hub*, zasićuju nam zjenice jednom te istom slikom koja se ponavlja u beskonačnom *loopu*: masa koja penetrira javni prostor, masa koja se nakuplja i diže, nabrekla do pucanja, masa u akciji, masa odozgo, masa odozdo, masa s lijeve i s desne strane, u pokretu i zastoju, u detalju i u krupnom planu, ciničnо umanjena u prorežimskoj perspektivi, optimistički uvećana u proturežimskoj. Pa onda opet masa, pa još više mase … Kolikogod spektakularan, čitav taj vizualni *overkill*, htio ne htio, služi jednoj svrsi – da raspiri dvije slatke iluzije i prikrije jednu gorku istinu.

Prva je, da je masa, stotinjak godina nakon svog prvog stupanja u političku arenu suvremenog svijeta još uvijek relevantni politički subjekt, kako u dobru tako i u zlu. U krečani građansko-liberalnih mozgova, ona još uvijek igra važnu ulogu, premda na scenu više ne izlazi bez kostima. Jednom, u prljavim, smrdljivim krpama populizma, a drugom prilikom u sezonski aktualnom *outfitu* civilnog društva. Dok na prvu publika psuje i pljuje, drugoj oduševljeno plješće. Zato evropska i zapadna javnost srpske studentske proteste, bez obzira na njihovu masovnost, uopće ne primjećuje.

Masa bez kostima, kolikogod spektakularna njezina medijska prezentacija, ostaje nevidljiva. Sve bi naravno bilo drugačije da su studenti izašli na ulice pod zastavama Srbije i Rusije, zazvali Kosovo i skandirali Putinu. Zgrožena divljanjem primitivnih Balkanaca, zavedenih populističkim manipulacijama, Evropa bi našla još jedan razlog zašto Srbiji nema i ne može biti mjesta u njezinom „civilizacijskom krugu“. Da su, naprotiv, podigli zastave Evropske Unije, NATO-a, ili one duginih boja i objavili da su izašli na ulice u ime demokracije i evropskih vrijednosti, a protiv iliberalnih autokrata, kao što su Putin, Orban i Vučić, čitava bi Evropa na čelu s Ursulom von der Leyen stala na stranu hrabrog civilnog društva koje je povelo Srbiju u evropsku budućnost. Ali avaj, srpski studenti nisu ni jedno ni drugo. Oni, zajedno sa svima koji su uz njih javno stali, nisu čak ni masa, što ni njima naklonjeni mediji ne mogu shvatiti, a ni prikazati.

To, dakle, da je masa na ulicama danas još uvijek u stanju radikalno promijeniti danu stvarnost, čista je iluzija, slatka doduše, ali ipak samo iluzija. Ako ne prije, to se jasno pokazalo one davne subote, 15. februara 2003., kada su u šest stotina gradova svijeta milijuni ljudi izašli na ulice protestirajući protiv najavljene invazije Iraka, ilegalne vojne intervencije i okupacije jedne suverene zemlje, koju

su njezini akteri pred Vijećem sigurnosti i pred čitavom svjetskom javnošću legitimirali smiješnim petparačkim lažima. Ljudi su reagirali najvećim masovnim protestom u povijesti čovječanstva. Samo na rimskim ulicama masa je brojila tri milijuna ljudi. London je doživio najveći politički skup u svojoj povijesti.

I, što se dogodilo? Ništa! „Koalicija voljnih" obavila je posao, poslala u smrt preko 150.000 ljudi od čega dvije trećine civila i milijune Iračana otjerala u izbjeglištvo. Liberalne zapadne demokracije, inače toliko ponosne na svoje demokratske vrijednosti, u potpunosti su ignorirale volju masa. Prekršile su zakone, počinile zločine i to sve ne samo bez kazne, nego i bez ikakvih političkih posljedica. Danas, kada se u Evropi stvara nova „koalicija voljnih" za naoružavanje i rat, demonstrira se samo još u Nišu. Protiv čega, ili za što, to Evropa ne zna, niti ju zanima.

Ali tu je i druga, jednako slatka ali zato ništa manja iluzija, ona koja je u studentima i ljudima koji ih slijede prepoznala narod, odnosno čitav protest shvatila kao sukob između dobrog naroda i loše države. Dakle, na jednoj strani je čestit, nepokvaren, istine i pravde željan narod koji je predvođen studentima izašao na ulice da bi popravio nevaljale, disfunkcionalne institucije svoje „zakazale" države, ili u komandnom jeziku zapadne dominacije, *honest & brave people vs. failed state*.

Na drugoj strani je, naravno, korumpirana i od naroda otuđena politička elita koja je otela i upropastila državu. U tom smislu je i konačna svrha protesta jasna i nedvojbena: očistiti državu od pokvarenih elemenata i tako nad njom obaviti neku vrstu generalnog remonta, nakon kojega će ona proraditi kao nova. Srbija će na koncu postati normalna, uređena država u kojoj će institucije obavljati svoj posao, zakoni se poštivati, a slobodna i nezavisna javnost, udružena s uvijek budnim civilnim društvom, u hodu

uklanjati možebitne devijacije. Time će kapitalizam napokon dobiti svoj optimalni pravno politički okvir unutar kojeg će pokrenuti neprekidni rast, bez kriza i sukoba, uzdižući, poput plimnog vala, životni standard i opće blagostanje svih članova srpskog društva.

Dugi srpski košmar „nedovršene države“ napokon će doći svojem kraju. Srpski narod probudit će se u stvarnosti svoje obnovljene države koja će poput švicarskog sata ravnomjerno otkucavati vrijeme sreće i blagostanja, ako ne do vječnosti, a onda barem dok ih smrt ne rastavi, što se, naravno, nikada neće dogoditi.

A što je s političkim partijama, odnosno opozicijskim političarima, zar za njih nema mjesta u ovoj priči o sretnoj srpskoj budućnosti? Istina je, nema ih među glavnim akterima srpskih studentskih protesta, što ipak ne znači da nisu prisutni. Kao gladne vrane zasjeli su na okolnim osmatračnicama i čekaju da režim, pod pritiskom mase, pukne, izvali se na leđa i otkrije slabine pa da mu se uvuku u utrobu i počnu gozbu. Ako ne, nikom ništa. Nisu ništa riskirali pa ništa neće ni izgubiti. A čekati, to znaju najbolje, oni to mogu i dovijeka ako treba. U stvari, čitava politička sfera, dakle partijski odnosno parlamentarni sistem, navodno sama kičma modernog demokratskog društva, gotovo je potpuno odsutna iz samog događaja. Možda zato što je postala irelevantna. Da ne bude zabune, sve nam govori da su političke partije i sam parlamentarni sistem u političkom životu (srpskog) društva postali suvišni. Štoviše, uopće nam ne nedostaju. Čak naprotiv, istinsko iskustvo slobode, nade, ljudskog dostojanstva ukazalo se tek kad smo ih gurnuli u stranu.

To nas je dovelo i do pitanja o onoj gorkoj istini skrivenoj iza slatkih iluzija. Ništa ju ne razotkriva bolje od temeljnog paradoksa srpskih studentskih protesta – očiglednog nesrazmjera između silne energije koju je protest generirao, masovne mobilizacije najširih slojeva građana, njihove spontane kolektivne kreativnosti, socijalno

formativne samoorganizacije i samodiscipline, superiorne medijske samoartikulacije, njihove upornosti i istrajnosti, sve skupa bez presedana, ne samo u srpskoj, nego i u evropskoj modernoj povijesti – i, s druge strane, krajnjeg minimalizma njihovih političkih zahtjeva. Pa sve što oni traže, je da se poštuje postojeći zakon i da se to čini javno. To i ništa više. Ali, vidimo, i to je previše. Oni su nerealni, jer traže moguće.

Studenti, a potom i svi koji su pošli za njima, učinili su što nisu smjeli – uhvatili su liberalnu demokraciju za riječ, što im ona neće oprostiti. Cinizam je bio i ostao njezin intrinzični *modus operandi*, prešutna pretpostavka svake vjere u njezine ideale: u narod kao suverena u svojoj demokratskoj nacionalnoj državi i međunarodnom poretku, zasnovanom na pravilima i zakonima; u figuru slobodnog individuuma kao centra svekolikog univerzuma koji u jednakosti s ostalima, preko svojih demokratski izabranih predstavnika, uređuje život zajednice na dobrobit svih; u instituciju javnosti, neovisne i objektivne, koja u slobodnoj razmjeni različitih ideja s lakoćom proizvodi racionalnost i pravičnost; u pravnu državu, snažno i aktivno civilno društvo i, naposljetku, u nedodirljivo privatno vlasništvo i na njemu zasnovano slobodno tržište, čija će nevidljiva ruka prije ili kasnije nahraniti sva usta i osigurati svima solidan krov nad glavom...

Ali, zar smo zaboravili, i prije no što će joj se taj krov srušiti na glavu, Srbija je dva puta slijepo povjerovala u ovaj ideološki kič. Najprije, devedesete, zajedno s masama Istočne Evrope, u epohalnom povijesnom obratu poznatom pod imenom pada komunizma. Uslijedila je stvarnost nacionalističke mržnje, privatizacijske pljačke, ratova, etničkih čišćenja, zločina, teritorijalnog sakaćenja, moralnog poniženja, ekonomskog propadanja. Desetak godina kasnije, u takozvanoj Petooktobarskoj revoluciji, Srbija je još jednom poletjela grlom u liberalno-

demokratske jagode, da bi odmah potom završila u trnju beskonačne tranzicijske distopije, na šugavoj periferiji evropskog i globalnog kapitalizma, u ustavno teritorijalnom provizoriju, korumpiranih elita i institucija, zemlje i naroda u stanju permanentne nedovršenosti i čekanja na čudo – demokraciju kakva ona treba da bude odnosno kakva već jest, ali ondje drugdje, u Evropi, Zapadu ...

Zar danas, nakon ovoga, netko doista ozbiljno misli da Srbija još jednom pokušava isto, da je svu tu slobodarsku energiju, volju za radikalnom promjenom, dosad neviđenu slogu i solidarnost, pokrenula šaka ponavljača, lijenih, nesposobnih i priglupih, koji evo po treći put izlaze na popravni iz demokracije?

Flammarionov drvorezac nije svoj glavni lik smjestio u centar svijeta, idilični pejzaž zemlje kao ravne ploče, jasno ograničene horizontom poznatog i mogućeg. Naprotiv, dovukao ga je do samog ruba tog svijeta, onamo gdje ga je nebeski svod pritisnuo na tlo, natjerao ga da se savije i klekne, da bi baš na tom mjestu probio glavom na drugu stranu, u svijet iza horizonta. On ga vidi. Ne mi, koji stojimo u centru. Kao u Srbiji danas. Vidimo masu, ali ne vidimo ono što ona vidi, jer je glavom već s onu stranu horizonta. Konture su nejasne i nemoguće ih je imenovati. Ali grdno se vara svatko tko se nada da nas s one strane čeka dobro poznati recept: smjena vlasti; novi izbori; skupština sastavljena od autentičnih predstavnika naroda; nekorumpirana, efikasna egzekutiva koja bez zadrške sprovodi zakone; novo autohtono civilno društvo, istinski neovisni mediji i slične ravnozemljaške fantazije raspadajućeg liberalno demokratskog poretka.

Uostalom, sam taj čin pobune i protesta, u njegovoj enormnoj energiji i dimenzijama, motiviran je, prije svega, egzistencijalnim iskustvom kraja jedne epohe, jednog svijeta čije su se istine i

uzvišeni ideali razotkrili kao laži i prazne iluzije. Ništa se ne bi dogodilo, da je u Novom Sadu jedna sfušana nadstrešnica pala na par nesretnika. Ali nije, nego se čitav nebeski svod vladajuće ideologije srušio na društvo, ili točnije, na ono što je od njega ostalo nakon decenija njegova neoliberalnog rastakanja. I to što je danas ustalo na pobunu, ostatci su ostataka tog društva, protjeranog iz institucija države, propalog kroz zakonske paragrafe, ogađenog ideologijom, ismijanog i ispljuvanog u masovnoj kulturi, zanijemjelog u parlamentu i rasprodanog, u bescjenje, na tržištu rada. Zato to što vidimo na ulicama srpskih gradova nije masa, nego društvo, samo što mediji, kakvi jesu, nemaju ni riječi ni slike da nam to kažu i prikažu.

Ljudi su izašli na ulice, jer je to jedino mjesto na kome još mogu realno artikulirati solidarnost kao formativno iskustvo društva. Jer to društvo, koje je samo ostalo bez krova nad glavom, jedini je krov koji ih može zaštititi od nebeskog svoda koji prijeti da ih zdrobi pod sobom. Svijet, kakav danas jest, nije više mjesto za život, nego prijetnja samom opstanku života.

Otuda su upravo studenti ti koji su poveli pobunu. Ne zato što kao kakva avangarda poznaju put u bolju budućnost, nego zato što nemaju budućnosti. Nacija kojoj danas još naivno i nevino pripadaju, do kraja stoljeća bit će samo još gomila bespomoćnih staraca, daleko brojnija od djece koja bi ih mogla uzdržavati; jezik koji govore i na kojem uče već je danas digitalno mrtav; tehnologija koja ih još fascinira, ubrzano im kuje robovske okove i plete omče oko vratova; ako ih ne sprže nuklearne bojeve glave, spržit će ih pakleno sunce. Oni nemaju izbora. Ili će radikalno promijeniti svijet u koji smo ih bacili, ili ih neće biti.

https://www.masina.rs/ne-to-nisu-ponavljaci/